

Дерев'яно Б.В. Надання освітніх послуг як вид господарської діяльності / Б.В. Дерев'яно // Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин в Україні: збірник наукових праць за результатами Міжнародної науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 14—15 травня 2010 року. — Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2010. — С. 279—282.

*Дерев'яно Богдан Володимирович,
завідувач кафедри господарського та екологічного права
Донецького юридичного інституту
Луганського державного університету внутрішніх справ
ім. Е.О. Дідоренка
кандидат юридичних наук, доцент*

НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЯК ВИД ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Історично склалося, що питання правового регулювання надання освітніх послуг розглядалися частіше за все у межах відповідного цивільно-правового договору. Сторонами цього договору визначаються навчальний заклад, який надає послуги, та громадянин України чи іншої держави або особа без громадянства (мовою цивілістів – фізична особа), який освітні послуги отримує та оплачує. У випадку, коли договір є тристороннім – з боку студента або учня може брати участь інший громадянин або суб'єкт господарювання, що сплачуватиме освітні послуги.

На перший погляд, правовідносини із надання оплатних освітніх послуг закладами освіти є цивільно-правовими. Однак повністю із цим погодитися не можна. По-перше, цілком надання освітніх послуг навчальними закладами приватної та колективної форми власності, а також державних і комунальних комерційних підприємств є отримання прибутку. Підприємницькі правовідносини як правовідносини, що спрямовані на задоволення як приватних, так і публічних правовідносин, виходять за межі цивільно-правових правовідносин, що є особистими немайновими та майновими відносинами, заснованими на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників (стаття 1 ЦК України) [1]. І слід також сказати, що навіть некомерційні державні навчальні заклади надають платні освітні послуги. По-друге, цілком надання освітніх послуг, наприклад, усіма навчальними закладами є забезпечення якості освіти в обсязі вимог державних стандартів освіти (пункт 3 статті 17 Закону України «Про вищу освіту») [2]. А це – публічні інтереси, що досягаються за межами цивільних відносин.

Отже, за формою власності навчального закладу не можна поділяти правовідносини із надання ними оплатних освітніх послуг на цивільні та господарсько-правові.

Правовідносини із надання освітніх послуг можуть бути і цивільними і господарсько-правовими одночасно залежно від того, які інтереси у них превалюють. Тому вони можуть досліджуватися у межах цивільного та господарського права і регулюватися цивільним та господарським законодавством одночасно.

Так, у відносинах, що впливають із двостороннього договору (контракту) про надання освітніх послуг між їх отримувачем та освітнім закладом обидві

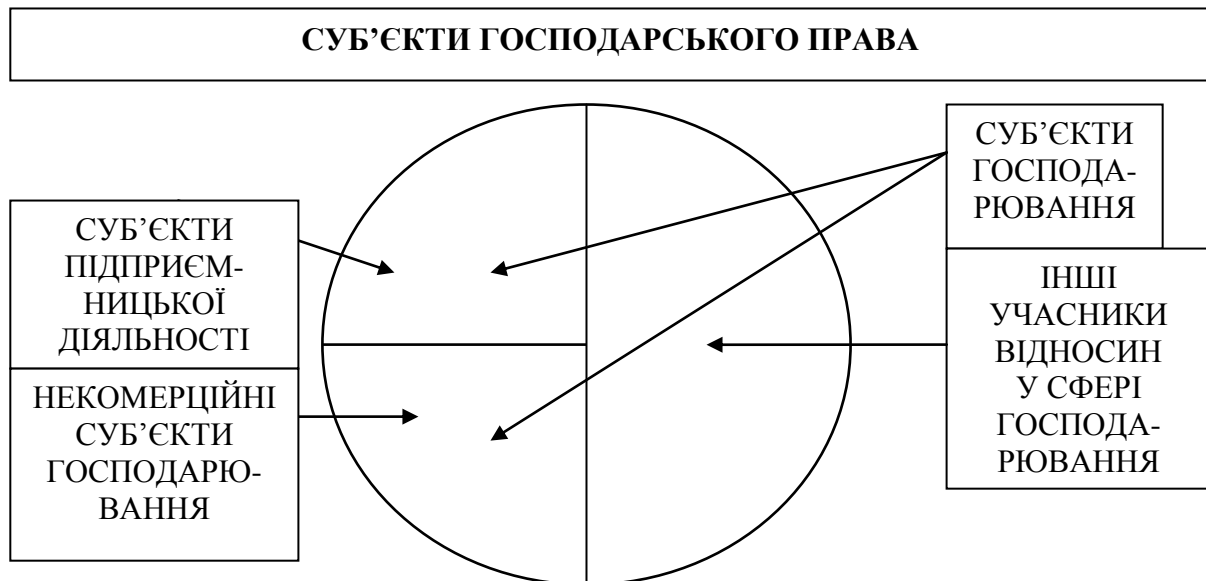
Дерев'яно Б.В. Надання освітніх послуг як вид господарської діяльності / Б.В. Дерев'яно // Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин в Україні: збірник наукових праць за результатами Міжнародної науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 14—15 травня 2010 року. — Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2010. — С. 279—282.

сторони є рівними, а тому ці відносини можуть розглядатися з позицій цивільного законодавства у межах науки цивільного права.

Суб'єкт господарювання – навчальний заклад надає оплатні освітні послуги, тобто здійснює господарську діяльність – діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямовану на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність (пункт 1 статті 3 ГК України) [3]. У цьому випадку він вступає у правовідносини зі споживачами. У статті 2 ГК України споживачів названо учасниками відносин у сфері господарювання. І це виглядає абсолютно вірним. Споживачами повинні бути не лише інші суб'єкти господарювання, а й кінцеві споживачі – громадяни України та інших держав. Діяльність суб'єктів господарювання спрямовано на задоволення потреб інших. У момент надання освітньої послуги громадяни, що повинні бути центральними суб'єктами цивільного права (як це було виходячи з положень ЦК УРСР 1963 року на відміну від ЦК України 2003 року, де центральний суб'єкт названо «фізична особа») стають суб'єктами господарського права (не слід плутати із суб'єктами господарювання). У цей момент правовідносини, що виникають між ними та між суб'єктами господарювання – освітніми закладами, відповідають вимогам статті 1 ГК України, тобто є господарськими відносинами, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання [3]. А тому ці правовідносини є предметом регулювання ГК України.

Навчальні заклади України є суб'єктами господарювання. Вони здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством (пункт 1 статті 55 ГК України) [3]. У цьому випадку стикаємося ще з одним питанням: про співвідношення понять «суб'єкт господарського права», «суб'єкт господарювання», «суб'єкт підприємницької діяльності» та «некомерційний суб'єкт господарювання». Ще кілька років тому поняття «суб'єкт господарювання», «суб'єкт господарської діяльності», «господарюючий суб'єкт», «господарська організація» визнавалися синонімами, а поняття «учасник господарських відносин» визнавався більш широким поняттям [4, с. 273]. Не залишається сумнівів відносно того, що поняття «учасник господарських відносин» ідентичне поняттю «суб'єкт господарського права»; поняття «суб'єкт господарювання» поглинає у себе поняття «суб'єкт підприємницької діяльності» та «некомерційний суб'єкт господарювання»; поняття «суб'єкт господарського права» повністю поглинає поняття «суб'єкт господарювання». У свою чергу, поняття «суб'єкт господарського права» можна вважати повним синонімом поняття «учасник відносин у сфері господарювання». Схематично це можна представити у наступному вигляді:

Дерев'яно Б.В. Надання освітніх послуг як вид господарської діяльності / Б.В. Дерев'яно // Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин в Україні: збірник наукових праць за результатами Міжнародної науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 14—15 травня 2010 року. — Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2010. — С. 279—282.

Навчальні заклади та громадяни-суб'єкти підприємницької діяльності, які надають освітні послуги, знаходяться у лівій частині умовного кола – усієї сукупності суб'єктів господарського права. Вони можуть бути лише суб'єктами господарювання: 1) суб'єктами підприємницької діяльності або 2) суб'єктами господарювання, які здійснюють самостійну систематичну господарську діяльність, спрямовану на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети отримання прибутку. У першому випадку надання освітніх послуг буде господарською комерційною діяльністю (підприємництвом), а в другому – некомерційною господарською діяльністю.

Споживачі їхніх послуг будуть знаходитися у правому півколі нашої схеми. Тобто в момент отримання послуг від суб'єктів господарювання ці споживачі будуть цікавити науку господарського права, а правовідносини між ними у цей час будуть предметом дослідження науки господарського права. Наведена схема ілюструє відсутність повної рівності у правовому статусі навчального закладу та споживача його послуг. А це вказує на необхідність дослідження правовідносин між ними також і за межами відносин рівності, а також додатково доводить, що надання освітніх послуг є видом господарської діяльності.

Правовідносини, що опосередковують досягнення приватних інтересів у регулюванні надання освітніх послуг, розглядалися вченими та практиками з цивільного права (лише за останні роки в Україні в галузі цивільного права було здійснено кілька дисертаційних досліджень [5; 6; 7 та ін.]). А господарсько-правове регулювання надання освітніх послуг як виду господарської діяльності не проводилося. Що і треба робити у найближчому майбутньому.

Дерев'янку Б.В. Надання освітніх послуг як вид господарської діяльності / Б.В. Дерев'янку // Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин в Україні: збірник наукових праць за результатами Міжнародної науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 14—15 травня 2010 року. — Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2010. — С. 279—282.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 461.
2. Про вищу освіту: Закон України від 17 січня 2002 року № 2984-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 20. — Ст. 134.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 462.
4. Хозяйственное право: Учебник / В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, В.В. Хахулин и др.; Под ред. В.К. Мамутова. — К.: Юринком Интер, 2002. — 912 с.
5. Астахов В.В. Правовое регулирование функционирования в Украине высших учебных заведений, основанных на негосударственной форме собственности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Астахов Виктор Викторович. — Х., 1999. — 178 с.
6. Загородній С.А. Договір про професійну підготовку у вищому навчальному закладі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Загородній Сергій Андрійович. — Х., 2007. — 188 с.
7. Карчевский К.А. Платные образовательные услуги высших заведений образования МВД Украины: гражданско-правовой аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Карчевский Константин Анатольевич. — Х., 2001. — 193 с.